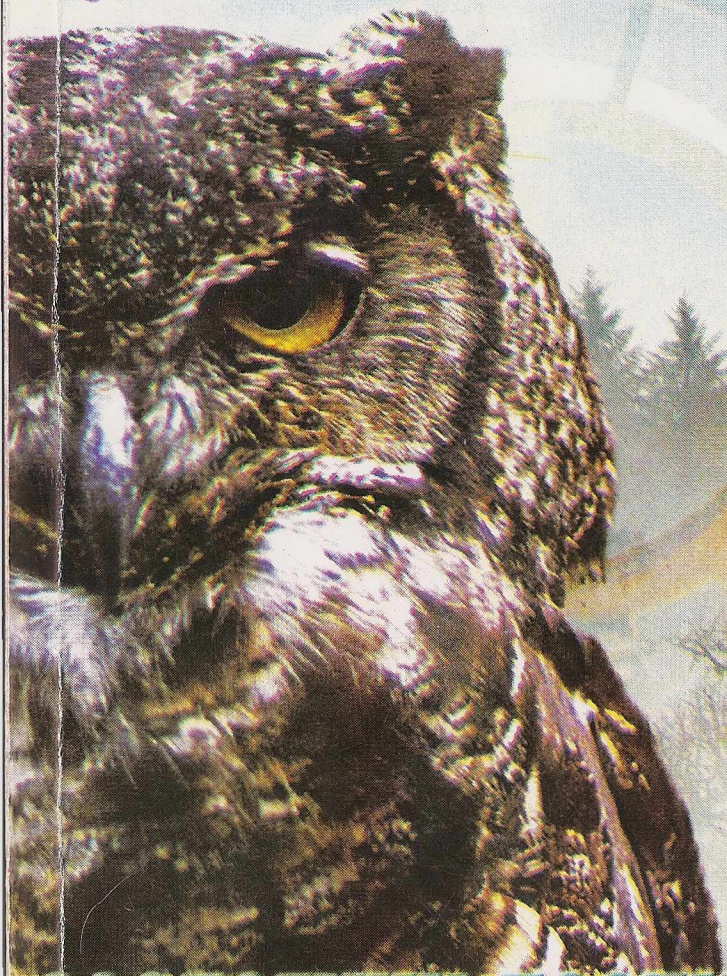

Тези Всеукраїнської зоологічної конференції

59(477)

3-85

**ЗООЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ**

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЇ ТА БІОЛОГІЇ МАЛОГО КРЯЧКА (*STERNA ALBIFRONS PALL.*)

НА КРИВОРІЖЖІ

Коцюрuba В.В.

Криворізький педагогічний університет

Матеріали даного повідомлення зібрані на території Кривого Рогу та прилеглих районів в період з 1989 по 2001 роки під час стаціонарних досліджень.

Малий крячок є малочисельним гніздовим, перелітним птахом Криворіжжя. Перші особини прилітають на початку - другій декаді травня, дуже рідко пізніше - до 28-30 травня (1999). Середній термін масового прильоту до місць гніздування припадає на 4-9 травня (1991, 1992, 1993, 1994, 1996 роки). Восени відлітає в кінці серпня - в першій половині вересня. Утворює скупчення до 15-20, рідше до 5-8 особин. Під час перельотів тримається окремо від інших видів крячків, зрідка разом з річковим крячком (*Sterna hirundo L.*).

Гніздиться на обстеженій території на шламових полях шламосховищ. Для Кривого Рогу відома тільки одна існуюча гніздова колонія на Дзержинському шламосховищі в центрі міста. Інша колонія була відома на шламосховищі Центрального гірничо-збагачувального комбінату. В останні роки вона не існує.

На інших штучних та природних водоймах трапляється тільки під час перельоту, або під час добових міграцій в післягніздовий період.

За останні 12 років, малий крячок мав нестабільну гніздову чисельність в колонії. Відмічені значні коливання числа гніздових пар по рокам: 1989 - 7, 1990 - 11, 1991 - 7, 1992 - 18, 1993 - 14, 1994 - 33, 1995 - близько 15, 1996 - 0, 1997 - 0, 1998 - 5-6, 1999 - до 12, 2000 - 26, 2001 - 24. В 1996-1997 роках проведені роботи по вийманню шламового піску і підвищенню рівня дамби, що привело до тимчасового перебування птахів в колонії.

Початок гніздування по рокам завжди достатньо пізній (26 травня - 4 червня) та розтягнутий за тривалістю до початку липня. Близько 30 % птахів в колонії приступали до кладки в другій половині червня - початку липня. Загибель гнізд від підтоплення пульпою та розорення собаками та людиною висока (від 16 до 90 % по рокам, частіше від 45 до 70 %). Успішність гніздування низька - від 12 до 31 %, в 2000 році - близько 28 %. Гнізда будує досить примітивно - гніздова ямка на шламовому полі, в сліді людини, тріщина шламу або просто на шламі, без ямки. Проаналізовано характер розташування гнізд по рокам за 5 польових сезонів. З 122 гнізд, переважна більшість розташовувалась в спеціально виритій птахом ямці на шламі - 106

гнізд. В тріщині шламу, дещо поглибленій птахом, знаходилось тільки 11 гнізд. Самим рідкісним був характер розташування гнізда в місці сліду людини - 3. В обох випадках, зареєстрованих в минулому році, гніздо розташовувалось на місці каблука, найбільш поглибленій ділянці. В рідкісних випадках гнізда частково обкладені кістками риби, стеблами рослин, шкаралупою волоського горіху. В двох випадках малий крячок відкладав яйця прямо на шлам, без гніздової ямки. Цікавими слід зазначити випадки будівництва гнізда серед битого скла та поряд з металевими конструкціями.

Пересічні розміри гнізд ($n = 105$): глибина лотка (h) - 3,25 , діаметр гнізда (D) - 10,65 , діаметр лотка (d) - 7,26 см.

В гніздах відмічали найчастіше по три яйця - 64 , рідше по два - 34, по одному - 41. В одному гнізді відмічено 4 яйця. Частина гнізд яець на час обстеження не мала. Масова яйцекладка спостерігалась майже на тиждень пізніше, ніж на півдні України. Середня кількість яець на одне гніздо склала - 2,50. Розміри яець ($n = 305$) : 38,6 - 26,3 (32,49) x 25,8 - 21,4 (23,55) мм. Проаналізований рисунок яець та характер його розташування. Для 89 % характерне домінування плям над лініями, глибинної пігментації над поверхневою. По характеру розташування малюнку - домінує рівномірний, рідше з концентрацією на тупому кінці яйця. Понад 93 % мало середньогустий малюнок (від 35 до 50 % поверхні шкаралупи). Всі ці вказані показники доводять ймовірність гніздування одних і тих же особин, які відносяться до однієї популяції.

Густина розташування гнізд в колонії досить низька. Відстань між гніздами від 2,3 до 14 , частіше 4,58 м ($n = 78$).

Двічі зареєстрований випадок відкладання в гніздо малого крячка яець малого зуйка (*Charadrius dubius* Scop.), але гніздування не було вдалим. В першому випадку гніздо було підтоплене скиданням пульпи, в другому - розорене сірою вороною (*Corvus cornix* L.).

При аналізі причин загибелі гнізд встановлено, що основною причиною найчастіше є підтоплення та змивання гнізд при скиданні пульпи (близько 67 %), розорення людиною і собаками (15 %), сірою вороною (близько 10 %), невідомі причини (8 %). Антропоційний вплив на колонію надзвичайно сильний, що приводить до нестабільності гніздової популяції.

Гніздування малого крячка на відстійниках є достатньо рідкісним і заслуговує ретельної уваги і подальших досліджень.